

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๒
สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทโว)
วัดสุทัศนเทพวราราม

ภูมิลำเนาเดิม	บางลำพูล่าง อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี
วันประสูติ	วันพุธ ขึ้น ๑๕ เดือน ๑๒ ปีมะโรง อัฐศก จ.ศ. ๑๒๑๘ ตรงกับวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๕๕ ในรัชกาลที่ ๔
วันสถาปนา	วันอังคาร แรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด สัมฤทธิศก จ.ศ. ๑๓๐๐ ตรงกับวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ในรัชกาลที่ ๘
วันสิ้นพระชนม์	วันศุกร์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีวอก นศก จ.ศ. ๑๓๐๖ ตรงกับวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ในรัชกาลที่ ๘
พระชนมายุ	๘๘ พรรษา
ทรงดำรงตำแหน่ง	
สมเด็จพระสังฆราช	๖ ปี ๑๑ วัน

พระประวัติเบื้องต้น

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ติสฺสเทโว) ประสูติเมื่อวันพุธ ขึ้น ๑๕ เดือน ๑๒ ปีมะโรง อัฐศก จ.ศ. ๑๒๑๘ ตรงกับวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๕๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นชาวสวนบางลำพูล่าง อำเภอคลองสาน จังหวัดธนบุรี พระชนกชื่อ นุตร์ พระชนนีชื่อ อ้น

ทรงบรรพชา

เมื่อพระชนมายุได้ ๗ พรรษา ได้ทรงศึกษาอักษรสมัยที่วัดทองนพคุณ ครั้นพระชนมายุได้ ๑๓ พรรษา ท่านบิดาได้พามาถวายตัวเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัตน์ (สมบูรณ) เมื่อครั้งยังเป็นที่ พระธรรมวโรดม วัดราชบูรณะ แล้วได้ทรงบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดราชบูรณะ เมื่อทรงบรรพชาแล้ว ได้กลับไปอยู่ที่วัดทองธรรมชาติ เพื่อทรงศึกษาเล่าเรียนต่อ ส่วนการศึกษาพระปริยัติธรรมนั้นทรงศึกษาในสำนักพระอาจารย์โพ ที่วัดเสนาสน์

พ.ศ. ๒๔๑๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดให้อาราธนา สมเด็จพระวันรัตน์(สมบุรณ์) วัดราชบูรณะ ไปครองวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม สมเด็จพระวันรัตน์ได้ให้ไปรับพระองค์จากวัดทองธรรมชาติ มาอยู่ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามด้วย ซึ่งขณะนั้น พระองค์ทรงมีพระชนมายุ ๑๖ พรรษา และได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมกับพระวันรัตน์ (สมบุรณ์) ต่อมา

เมื่อพระวันรัตน์ (สมบุรณ์) อาพาธใกล้มรณภาพ ท่านได้กรุณาแนะนำให้ไปถวายตัวเป็นศิษย์ สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) วัดสุทัศน์เทพวราราม จนเมื่อสมเด็จพระวันรัตน์ (สมบุรณ์) ถึงมรณภาพแล้ว พระองค์จึงได้ไปถวายตัวเป็นศิษย์สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง)

ทรงอุปสมบท

พ.ศ. ๒๔๒๒ เมื่อมีพระชนมายุ ๒๒ พรรษา ทรงอุปสมบท ณ วัดเสวตรฉัตร โดยมี สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) วัดสุทัศน์เทพวราราม เมื่อครั้งยังเป็น ที่ พระธรรมวโรดม เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อทรงอุปสมบทแล้ว ได้ย้ายมาอยู่วัดสุทัศน์เทพวราราม และได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมกับ สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) ต่อมา และได้ทรงศึกษากับสมเด็จพระสังฆราช (สา) ที่วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม แต่ครั้งยังทรงสมณศักดิ์ที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ บ้าง

ทรงได้รับแต่งตั้งเป็นฐานานุกรม ของสมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) เมื่อครั้งยังเป็น ที่ พระธรรมวโรดม ในตำแหน่ง พระครูใบฎีกา แล้วเลื่อนขึ้นเป็น พระครูมงคลวิลาส หลังจากนั้นได้เลื่อนขึ้นเป็น พระครูวินัยธร ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๒๕ ได้ทรงเข้าแปลพระปริยัติธรรมที่พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ทรงแปลได้เป็นเปรียญ ๔ ประโยค และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ ได้ทรงเข้าแปลอีกครั้ง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แปลได้อีก ๑ ประโยค รวมเป็น ๕ ประโยค

สมณศักดิ์และตำแหน่งหน้าที่ในการพระศาสนา

- พ.ศ. ๒๔๑๒ ทรงได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะสามัญที่ พระศรีสมโพธิ
- พ.ศ. ๒๔๑๕ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเสมอพระราชาคณะผู้ใหญ่ชั้นเทพ ในราชทินนามเดิม และได้รับพระราชทานตาลปัตรแฉกประดับพลอยและเพิ่มนิตยภัตร
- พ.ศ. ๒๔๔๑ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่ที่ พระเทพโมลี
- พ.ศ. ๒๔๔๓ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดเลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นธรรมที่ พระธรรมโกษาจารย์ และทรงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสุทัศน์เทพวราราม สืบต่อจาก สมเด็จพระวันรัตน์ (แดง) ซึ่งมรณภาพ

- พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดให้เลื่อนสมณศักดิ์ขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นเจ้าคณะรองที่ พระพรหมมุนี
- พ.ศ. ๒๔๖๖ ทรงได้รับพระกรุณาโปรดสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายอรัญวาสี
- พ.ศ. ๒๔๗๑-๒๔๗๔ ทรงรับหน้าที่เป็นแม่กองสนามหลวงฝ่ายบาลี ทำการสอบความรู้พระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณร ในพระราชอาณาจักร
- พ.ศ. ๒๔๗๒ ทรงพระกรุณาโปรดสถาปนาเป็นสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะใหญ่หนใต้

สมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พ.ศ. ๒๔๘๐ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สิ้นพระชนม์ ประจวบกับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จะเสด็จนิวัตน์จากยุโรปสู่พระนคร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนา สมเด็จพระวันรัต (แพ ดิสุตเทโว) เป็นสมเด็จพระสังฆราช และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จถึงพระนครได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพัดยศ ผ้าไตรครอง และข้อม สสถาปนาสมเด็จพระวันรัต (แพ ดิสุตเทโว) เป็นสมเด็จพระสังฆราช เมื่อวันอังคาร แรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด สัมฤทธิศก จ.ศ. ๑๓๐๐ ตรงกับวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๑ นับเป็นสมเด็จพระสังฆราชพระองค์ที่ ๑๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ครั้นถึงสมัยมงคลกาลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระสุพรรณบัฏตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

พระเกียรติคุณ

การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยครั้งแรก

การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยนั้น ได้มีการแปลกันมานานแล้ว แต่ส่วนมากเป็นการแปลเฉพาะตอนที่ต้องการจะศึกษา หรือนำมาสั่งสอนแก่พุทธบริษัทเท่านั้น สมเด็จพระสังฆราช (แพ ดิสุตเทโว) ได้ทรงพระดำริให้มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยทั้งพระคัมภีร์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ศึกษา การแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทย ได้เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (แพ ดิสุตเทโว) ทรงเป็นประธานในการนี้ นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในประเทศไทย ที่ได้มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยอย่างเป็นทางการ

การปกครองคณะสงฆ์

พ.ศ. ๒๔๔๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้น ตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เพื่อจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้เรียบร้อย โดยจัดการปกครองเป็น ๔ คณะใหญ่ คือ คณะเหนือ คณะใต้ คณะกลาง และคณะธรรมยุต

สมเด็จพระสังฆราช (แพ ดิสุตเทโว) ก็ทรงได้รับแต่งตั้งให้ทรงดำรงตำแหน่งทางการคณะสงฆ์ มาเป็นลำดับคือ ทรงเป็นเจ้าคณะแขวงลำพืด ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็นเจ้าคณะแขวงนอกจังหวัดพระนคร มีแขวงต่าง ๆ อยู่ใน การปกครองคือ แขวงพระโขนง มีนบุรี บางกะปิ ลาดกระบัง หนองจอก ทรงเป็น เจ้าคณะมณฑลนครไชยศรี ทรงเป็นกรรมการเถรสมาคม และปลัดคณะแขวงในพระนคร

ในส่วนการศึกษาของคณะสงฆ์ ทรงรับหน้าที่เป็นแม่กองสนามหลวงฝ่ายบาลีทำการสอบความรู้ พระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณร ในพระราชอาณาจักร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๑-๒๔๖๔

การเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ขึ้น แทนพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ จัดการปกครองคณะสงฆ์โดยอนุโลมตามระบอบ การปกครองบ้านเมือง เท่าที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และถือหลักว่า การกระทำทุกอย่างจะต้องเป็นไป ในทางรักษาพระวินัยให้เคร่งครัด สิ่งหนึ่งที่น่ายินดีเกี่ยวกับพระราชบัญญัติลักษณะสงฆ์ฉบับใหม่นี้ก็คือ เป็นการเปิดทางให้ได้ทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งใหญ่ และการรวมนิกายสงฆ์เข้าด้วยกัน อันจะก่อให้เกิด ความสามัคคีกลมเกลียวกันทั้งในชาติบ้านเมืองและพระศาสนา

พระอวสานกาล

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ดิสุตเทโว) ทรงประชวรพระโรคชรา กระเสาะกระแสะเรื่อยมา แต่เพราะพระทัยเข้มแข็ง ประกอบกับได้แพทย์ผู้มีความสามารถถวายการพยาบาล จึงมีพระอาการทรงอยู่ได้ตลอดมา จนถึงวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้เริ่มประชวรอีกครั้ง พระอาการได้ทรุดหนักลง แพทย์ได้ถวายการรักษาอย่างสุดความสามารถ สิ้นพระชนม์เมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีวอก จ.ศ. ๑๓๐๖ ตรงกับวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๗ เวลา ๐๓.๐๐ น. ที่ตำหนักวัดสุทัศน์เทพวราราม สิริพระชนมายุได้ ๘๕ พรรษา ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชเป็นเวลา ๖ ปี ๑๑ วัน

